

Psykisk helsearbeid

Nettbasert fagskoleutdanning med praksisstudier

60 studiepoeng

MedLearn

Studieplan

Psykisk helsearbeid

Periode:	2019
Utdanningens navn:	Psykisk helsearbeid
Studienivå:	Fagskole
Studiepoeng:	60
Omfang:	Studietid er beregnet til 1500 studietimer. Tilsvarende 2 semester på heltid eller 4 semestre på deltid.
Studiemetode:	Nettstudium med avsluttende eksamen. Tilbys som deltidsstudium over 2 år.
Start- og sluttdato:	Fast oppstart og styrt progresjon.
Fagansvarlig:	Kathrine Nielsen

Innhold	
BAKGRUNN	3
OPPTAKSKRAV	4
BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN.....	5
OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN.....	6
Kunnskapsmål.....	6
Ferdighetsmål.....	6
Mål i generell kompetanse	6
EMNE 1: FELLES GRUNNLAG FOR FAGSKOLEUTDANNINGER I HELSEFAG	7
Læringsutbytte for emnet 1	7
Innhold.....	8
Litteratur.....	9
EMNE 2: GRUNNLAGSTEKNING OG LOVVERK.....	10
Læringsutbytte for emne 2.....	10
Innhold.....	11
Litteratur.....	12
EMNE 3: PSYKISKE LIDELSER, BEHANDLING OG TILTAK	13
Læringsutbytte for emne 3.....	13
Innhold.....	14
Litteratur.....	15
EMNE 4: KOMMUNIKASJON, SAMARBEID OG RELASJONSKOMPETANSE	16
Læringsutbytte for emne 4.....	16
Innhold.....	17
Litteratur.....	17
EMNE 5: PRAKSISSTUDIER OG FORDYPNINGSOPPGAVE.....	18
Praksisstudier	18
Fordypningsoppgave	18
Læringsutbytte for emne 5.....	19
UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER	21
Læringsaktiviteter.....	21
VEILEDNING OG OPPFØLGING	23
VURDERINGKRITERIER.....	24
SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE	27

BAKGRUNN

Fagskoleutdanningen i psykisk helsearbeid bygger i hovedsak på «Videreutdanning i psykisk helsearbeid for helse- og sosialpersonell med videregående opplæring» utgitt av Sosial- og helsedirektoratet i 2002.

Det er viktig at helsearbeideren har kunnskap om og forståelse for hvordan språk, kultur og religion påvirker synet på og opplevelsen av psykisk sykdom. Immigrasjon og helse er et satsningsområde for Helsedirektoratet. Samfunnet er i kontinuerlig endring, og vi har i studiet også lagt vekt på rus og på det flerkulturelle samfunnet.

Det er stor etterspørsel etter kompetanse innen psykiatri og psykisk helsearbeid i dagens samfunn. Både rusfeltet og psykisk helse er sentrale satsningsområder for norske myndigheter. Dette kommer til uttrykk i Opptappingsplan for rusfeltet og Opptappingsplan for psykisk helse.

Det studenten lærer i Psykisk helsearbeid er direkte anvendbart i arbeidet med psykisk syke mennesker. Utdanningen representerer et betydelig faglig løft for den enkelte. I dag er det mange med utdanning fra videregående skole som arbeider med psykisk syke mennesker. For disse arbeidstakerne vil det å ta denne utdanningen bety at de vil forstå sitt arbeid bedre.

Fagskolestudiet Psykisk helsearbeid gir en ettertraktet spisskompetanse og er et direkte kompetansehevende tiltak. Fullført ettårig fagskoleutdanning vil også gi den som ønsker det et bedre grunnlag til å søke nye utfordringer på en ny arbeidsplass.

Utdanningen er nettbasert med et 10 ukers praksisstudium mot slutten av utdanningen.

Nettstudenter vil måtte skrive mye fagstoff gjennom utdanningen. Det å skrive sitt fag er en anerkjent måte å lære på.

Nettstudier er fleksibelt og det kan være et moment som er utslagsgivende for noen. Mange har ansvar for barn og familie, i tillegg til arbeidet sitt. For noen kan det virke avskrekkende å starte på en utdanning. Når studenten selv disponerer tiden, er det flere som klarer å kombinere arbeid, familie og egen utdanning.

Fagskoleutdanning er et alternativ til høyere utdanning. Ikke alle ønsker eller har behov for et høyskolestudium. Fagskolestudiet i psykisk helsearbeid representerer et alternativt utdanningsløp for mange.

OPPTAKSKRAV

Opptak til utdanningen bygger på fullført og bestått videregående opplæring eller realkompetanse. Fagskoleutdanningen er utviklet for studenter som har gjennomført og bestått utdanningsprogram for helse- og sosialfag for videregående opplæring, og som enten har:

- fagbrev som helsefagarbeidere
- fagbrev som ambulansesarbeidere eller
- har bestått tverrfaglig eksamen som helsesekretær

Psykisk Helsearbeid er også åpen for søkere som har utdanning som hjelpepleiere eller omsorgsarbeidere. Helsefagarbeidere, omsorgsarbeidere, hjelpepleiere, ambulansesarbeidere og helsesekretærer er autorisert helsepersonell etter helsepersonelloven. Studiet kan også være aktuelt for de med fagbrev som barne- og ungdomsarbeider, med arbeid innenfor pleie- og omsorgssektoren.

- Søkeren må ha norskkunnskaper tilsvarende Nivå B1, Vg1 studieforbereende eller Vg2 i yrkesfaglige utdanningsprogram i videregående skole. Norskkunnskapene må dokumenteres med bestått vitnemål eller karakterutskrift.
- Motivasjonsbrev

Det anbefales at søker har minimum ett års yrkeserfaring. Søker må være minimum 19 år gammel.

Søkere som ikke tilfredsstillt opptakskravene over, kan søke om å bli realkompetansevurdert. Realkompetanse omfatter kunnskaper som er ervervet gjennom yrkespraksis, organisasjonsarbeid og skolegang. Søker må være minimum 23 år gammel. En realkompetansevurdering foretas på følgende grunnlag:

- Krav om minimum fem års relevant arbeidserfaring i 100 % stilling (deltid regnes om til heltid). Eksempler på relevant arbeidserfaring er fra omsorgsboliger for pasienter med alderspsykiatriske lidelser, bofellesskap for psykisk utviklingshemmede, hjemmesykepleie, sykehjem med spesielle enheter for pasienter med demens eller andre alderspsykiatriske lidelser.
- Skolegang og utdanning.
- Norskkunnskaper tilsvarende Nivå B1, Vg1 studieforbereende eller Vg2 i yrkesfaglige utdanningsprogram i videregående skole. Norskkunnskapene må dokumenteres med bestått vitnemål eller karakterutskrift.
- Motivasjonsbrev

Alle punktene over må dokumenteres, forut for en realkompetansevurdering.

Politiattest

På grunn av praksis krever dette studiet at det fremlegges gyldig politiattest jmf § 12 i Lov om fagskoleutdanning. Denne må ikke være eldre enn 3 måneder ved mottak.

BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN

Psykisk helsearbeid tilbys som ettårig når den tas på fulltid og toårig når den tas på deltid. Studietid er beregnet til 1500 studietimer. Pensum omfatter ca. 2000 sider. Med utgangspunkt i en semesterlengde på 19 uker bør du beregne ca. 20 studietimer per uke. Fullført og bestått utdanning gir 60 studiepoeng. Undervisningen er nettbasert, med fast oppstart inntil to ganger i året og styrt progresjon.

Utdanningen består av fem emner. Emnene må tas i den rekkefølgen de er spesifisert og arbeidskrav for foregående emne må være levert og bestått før neste emne kan påbegynnes.

Emne 1: *Felles grunnlag for fagskoleutdanninger i helsefag* og Emne 5: *Praksisstudier og fordypningsoppgave* er i hovedsak bygd opp etter Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanninger i helse- og oppvekstfag (NUFHO) sitt planverk for fagskoleutdanninger innen helse- og sosialfag.

Ti ukers praksis er obligatorisk mot slutten av utdanningen.

Emne 1:	Fellesgrunnlag for fagskoleutdanninger i helsefag Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen 14 studiepoeng / 378 studietimer
Emne 2:	Grunnlagstenkning og lovverk Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen 8 studiepoeng / 216 studietimer
Emne 3:	Psykiske lidelser, behandling og tiltak Fire studieenheter med fire innsendinger og eksamen 16 studiepoeng / 432 studietimer
Emne 4:	Kommunikasjon, samarbeid og relasjonskompetanse Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen 8 studiepoeng / 216 studietimer
Emne 5:	Praksisstudier og fordypningsoppgave 7 innsendinger og fordypningsoppgave (eksamen) 14 studiepoeng / 350 studietimer
I alt	60 studiepoeng / 1620 studietimer

Eksamensinformasjon finner du på <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>. MedLearn er tidligere NKI nettstudier. Derfor er noe informasjon fortsatt koblet til NKI lenker.

OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN

- Målet er å utdanne reflekterte yrkesutøvere som tar initiativ til å planlegge, organisere og iverksette tiltak i samarbeid med andre tjenesteytere og psykisk syke brukere/pasienter

Kunnskapsmål

- Studenten har kunnskap om fagbegreper, ulike verktøy for kommunikasjon, forebygging og prosesser for behandling innenfor psykisk helsearbeid.
- Studenten har innsikt i lovverk og forskrifter som regulerer arbeidet med psykisk syke brukere/pasienter
- Studenten har kunnskap om fagfeltet psykisk helsearbeid, hvilke tiltak som finnes for personer med psykiske lidelser, og har kjennskap til hvordan disse er organisert.
- Studenten har kunnskap om ulike psykiske lidelser og kan holde seg faglig oppdatert innen fagfeltet
- Studenten har kunnskap om betydningen av psykisk helsearbeid og kan legge til rette for gode omsorgstiltak for personer med psykiske lidelser, og forstår betydningen det har for enkeltindividet og samfunnet.

Ferdighetsmål

- Studenten kan søke etter og bruke informasjon fra ulike kilder til egen faglig utvikling
- Studenten kan anvende kunnskap om brukermedvirkning i ulike problemstillinger og anvende miljøterapeutiske metoder i sitt arbeid
- Studenten kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger
- Studenten kan kartlegge og identifisere faglige problemstillinger innen psykisk helsearbeid og med utgangspunkt i eget faglig ståsted kunne iverksette tiltak for personer med psykiske lidelser.

Mål i generell kompetanse

- Studenten har forståelse for etiske utfordringer og dilemmaer innen psykisk helsearbeid
- Studenten har utviklet en etisk grunnholdning og forståelse for hvilke prinsipper som ligger til grunn i arbeid med personer med psykiske lidelser
- Studenten har forståelse og innsikt for å legge til rette for individuelle behov
- Studenten kan bygge relasjoner med fagfeller og på fellesfaglig og tverrfaglig plan
- Studenten har forståelse for at egen atferd og kommunikasjon som arbeidsmetode vil ha betydning for psykisk syke brukere/pasienter
- Studenten har forståelse for betydningen av veiledning på konkrete faglige problemstillinger for egen faglig utvikling

EMNE 1: FELLES GRUNNLAG FOR FAGSKOLEUTDANNINGER I HELSEFAG

Læringsutbytte for emnet 1

Overordnede mål for emne 1

- Studenten har kunnskap som er felles for yrkesutøvere i helse- og sosialsektoren
- Studenten har forståelse for sentrale normer og verdier i helse- og sosialfagene

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om egne læreprosesser og studieteknikk• Studenten har kunnskap om lovverket som regulerer helse- og sosialtjenestene• Studenten kjenner til helse- og sosialfagenes historie og utvikling• Studenten kjenner til aktuelle verdier og normer i helse- og sosialfagene• Studenten har kunnskap om ulike menneskesyn, verdier og livssyn• Studenten kjenner til etisk refleksjon• Studenten kjenner til det sentrale innholdet i menneskerettighetene• Studenten er kjent med noen av utfordringene helse- og sosialsektoren står overfor• Studenten kan forklare hva taushetsplikten betyr• Studenten har kunnskap om tverrkulturell kommunikasjon• Studenten kjenner til veiledningsteori• Studenten har kunnskap om samfunnets og velferdsstatens utvikling og helse- og sosialpolitiske prioriteringer• Studenten kjenner til sammenhengen mellom levekår og helse	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan anvende internett for å innhente aktuell og kvalitetssikret informasjon• Studenten kan anvende faglig kunnskap om teorier innen helsefag på teoretiske problemstillinger• Studenten er i stand til å reflektere over etiske utfordringer• Studenten kan diskutere egne holdninger og etiske problemstillinger• Studenten kan anvende kunnskap om veiledning og konflikthåndtering på ulike problemstillinger• Studenten kan anvende kunnskap om kriser og forsvarsmekanismer i teoretiske problemstillinger	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten er i stand til å reflektere over aktuelle normer og verdier i helse- og sosialfagene• Studenten viser evne til etisk refleksjon• Studenten har forståelse for etiske sider ved taushetsplikten• Studenten har forståelse for utfordringene som ligger i samhandling med mennesker med ulike evne til kommunikasjon• Studenten har forståelse for utfordringer i kommunikasjon med mennesker med ulik kulturell, religiøs eller språklig bakgrunn

<ul style="list-style-type: none"> • Studenten kjenner til helse- og sosialsektorens finansiering og økonomi • Studenten har kunnskap om lovverket som regulerer helse- og sosialtjenestene • Studenten kjenner til sentrale forhold i barns emosjonelle og kognitive utvikling • Studenten har kunnskap om hvordan grupper dannes og fungerer • Studenten har kunnskap om kriseutløsende faktorer og om sorg- og kriseprosesser • Studenten kan gjøre rede for fire vanlige forsvarsmekanismer 		
---	--	--

Innhold

1. Arbeidsmåter. Helse- og sosialfag

- 1.1. Aktiv læring og studieteknikk
- 1.2. Teori- og erfaringsbasert kunnskapsutvikling og refleksjon
- 1.3: Helse- og sosialfagenes historie og utvikling
- 1.4. Hvordan verdier styrer praktisk handling
- 1.5. Etske prinsipper, teorier og dilemmaer
- 1.6. Yrkesetikk

2. Stats- og kommunalkunnskap. Helse- og sosialpolitikk

- 2.1. Samfunnets og velferdsstatens utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer
- 2.2. Aktuelt lovverk
- 2.3. Økonomi og finansiering

3. Kommunikasjon og samhandling

- 3.1. Kommunikasjonsteori
- 3.2. Tverrkulturell samhandling og kommunikasjon
- 3.3. Utviklingsteorier og livsløpet
- 3.4. Roller, makt og avmakt
- 3.5. Stress og kriser

Arbeidskrav

Det er tre obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli vurdert av faglærer. Studenten kan omarbeide et arbeidskrav tre ganger.

Alle innsendingsoppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamenen er nettbasert og går over 24 timer. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 14

Litteratur

Innføring i helse og sosialpolitikk. Halvorsen, Stjernø og Øverbye . Oslo: Universitetsforlaget (2013) / (2016).

Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn. Hanssen, I. (2011). Oslo. Gyldendal Akademisk. Revidert utgave.

Psykologi og sosiologi for fagskoleutdanningene. Leif A. Helgesen, Kari Krüger Grasaas og Marit Sjursen. Cappelen Damm (2016).

Etikk og kommunikasjon. Grasaas, K. K. Sjursen og Stordalen, J. (2014). Kristiansand: Høyskoleforlaget. Utgave (2014 Cappelen Damm) Utgave (2009).

EMNE 2: GRUNNLAGSTEKNING OG LOVVERK

Læringsutbytte for emne 2

Overordnede mål for emne 2

- Studenten kjenner til sentrale lovverk og forordninger som ivaretar pasientens menneskeverd og rettssikkerhet
- Studenten har forståelse for utfordringer knyttet til rettssikkerhet og tvangstiltak innen psykisk helsearbeid

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kjenner til hovedtrekkene i psykiatriens historie• Studenten har kunnskap om normalitets- og avviksbegrepet• Studenten har kunnskap om ulike forståelsesmodeller for psykiske lidelser• Studenten har kunnskap om brukermedvirkning• Studenten har kunnskap om lov om psykisk helsevern• Studenten har kunnskap om forskrift om individuell plan• Studenten har kjennskap til helsepersonells informasjonsansvar• Studenten har kjennskap til bruk av tvang knyttet til Pasientrettighetsloven kap 4A og samtykkekompetanse	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan anvende kunnskap om brukermedvirkning på ulike problemstillinger• Studenten kan redegjøre for hvordan psykisk syke personer ses på, i ulike kulturer og samfunn• Studenten kan bruke pasientrettighetsloven og helsepersonelloven teoretisk i oppgaver• Studenten kan redegjøre for hovedtrekkene i lov om psykisk helsevern• Studenten kan identifisere situasjoner i case, der det kan være aktuelt å bruke bestemmelsene i pasientrettighetslovens kapittel 4A• Studenten kan vurdere om en bruker/pasient er samtykkekompetent	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har forståelse for betydningen av brukermedvirkning• Studenten har forståelse for pasienters/brukeres og pårørendes opplevelser og erfaringer• Studenten har forståelse for at nødvendig helsehjelp i noen sammenhenger innebærer bruk av tvang• Studenten har forståelse for etiske utfordringer ved bruk av tvang

Innhold

1. Grunnlagstenkning

- 1.1 Psykiatriens historie
- 1.2 Normalitet og avvik
- 1.3 Ulike forståelsesmodeller for psykiske lidelser
- 1.4 Brukermedvirkning og empowerment
- 1.5 Mestringsperspektiver og hverdagsrehabilitering
- 1.6 Pårørende og brukerperspektivet

2. Lovverk og organisering av psykisk helsevern

- 2.1 Lov om psykisk helsevern
- 2.2 Oppbygningen av den psykiske helsetjenesten
- 2.3 Samtykke og samtykkekompetanse (Kapittel 4 i Pasient- og brukerrettighetsloven)

3. Rettigheter, tvang og etikk

- 3.1 Pasientens rettsikkerhet (Pasientrettighetsloven)
- 3.2 Bruk av tvang og Kapittel 4A (Pasient- og brukerrettighetsloven)

Arbeidskrav

Det er tre obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamen er en nettbasert flervalgseksamen – Multiple Choice med en varighet på en time. Besvarelsen vurderes av en sensor. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt

Studieomfang

Antall studiepoeng: 8

Litteratur

Etikk og kommunikasjon. Grasaas, K. K. Sjørusen og Stordalen, J. Kristiansand: Høyskoleforlaget (2014)
Ny utgave.

Psykisk helsearbeid – teorier og arbeidsmåter. Langholm, K. og Herheim, Å. Oslo: Cappelen Damm (2006).

Kommunikasjon og samarbeid – utvikling av relasjonskompetanse. Lingås, L. G. og Herheim, Å. Oslo: Cappelen Damm (2008).

Psykiatri for helse- og sosialfagutdanningene. Snoek, J. E., og Engedal, K. Oslo: Cappelen Damm (2017).

Om rehabilitering. Normann, T., Sandvin, J. T og Thommesen, H. Oslo: Kommuneforlaget (2013).

Innføring i helse og sosialpolitikk. Halvorsen, Stjernø og Øverbye Oslo: Universitetsforlaget (2016).

EMNE 3: PSYKISKE LIDELSER, BEHANDLING OG TILTAK

Læringsutbytte for emne 3

Overordnede mål for emne 3

- Studenten har kunnskap om ulike psykiske lidelser og om hvordan de arter seg
- Studenten har kunnskap om forebygging, behandling og tiltak ved ulike psykiske lidelser
- Studenten har forståelse for utfordringer knyttet til arbeid med psykisk syke, uavhengig av diagnoser og alder

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om årsaksforhold, symptomer ved nevrotiske og belastningsorienterte lidelser, ved psykotiske tilstander, ved stemningslidelser, ved spiseforstyrrelser og ved personlighetsforstyrrelser• Studenten har kunnskap om symptomer ved delirium og demens• Studenten har kunnskap om årsaker til selvmordsforsøk og selvmord• Studenten kjenner til hvordan psykiske lidelser kan vise seg hos ulike grupper (psykisk utviklingshemmende, barn og unge, rusmisbrukere)• Studenten har kunnskap om rusmiddelproblemer• Studenten har kunnskap om dobbeltdiagnoser (rus og alvorlig psykisk lidelse)• Studenten kan forklare hva en traumatisk krise er• Studenten har kunnskap om mestringsperspektivet ved psykiske lidelser	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan beskrive hva som kjennetegner mennesker med ulike psykiske lidelser• Studenten kan beskrive hva som kjennetegner et psykotisk sammenbrudd• Studenten kan gjøre rede for tidlig intervensjon ved psykose (TIPS)• Studenten kan definere begrepene forebygging og rehabilitering i forhold til rusmisbrukere• Studenten kan beskrive hva som kjennetegner en posttraumatisk stresslidelse• Studenten kan beskrive forskjellen på delirium og demens• Studenten kan redegjøre for begrepet miljøterapi	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har forståelse for utfordringer knyttet til arbeid med psykisk syke, uavhengig av diagnose• Studenten har forståelse for selvmordsforebyggen de arbeid• Studenten viser forståelse for at samarbeid med ulike bruker- og pårørendeorganisasjoner er viktig innen psykisk helsearbeid• Studenten har forståelse for rusmisbrukeres problemer og livssituasjon

<ul style="list-style-type: none"> • Studenten har kunnskap om egostyrkende metoder • Studenten har kunnskap om miljøterapeutiske prinsipper • Studenten kjenner til ulike typer behandling ved rusmisbruk • Studenten kjenner til tilbud om utdanning, sysselsetting og botilbud for psykisk syke 		
--	--	--

Innhold

1. Psykiske lidelser og symptomer

- 1.1 Om diagnoser
- 1.2 Psykoser
- 1.3 Stemningslidelser
- 1.4 Nevrotiske og belastningsorienterte lidelser
- 1.5 Spiseforstyrrelser
- 1.6 Personlighetsforstyrrelser
- 1.7 Organiske psykiske lidelser
- 1.8 Psykiske lidelser hos psykisk utviklingshemmede
- 1.9 Selvmord og selvmordsforsøk

2. Rus

- 2.1 Rusmiddelproblemer
- 2.2 Forebygging av rusmisbruk
- 2.3 Rehabilitering av rusmisbrukere
- 2.4. Dobbeltdiagnoser, rus og alvorlige psykiske lidelser

3. Barn og unge. Kriser og traumer

- 3.1. Psykiske lidelser og psykososiale problemer hos barn og unge
- 3.2. Barn av alvorlig psykisk syke foreldre
- 3.3. Kriser og traumer/PTSD

4.4 Behandling og planverktøy

- 4.1 Kartlegging av behov og bruk av planverktøy
- 4.2 Miljøterapi
- 4.3 Medisinsk behandling
- 4.4 Rehabilitering og brukerstyrte tjenester
- 4.5 Utdanning, arbeid og bolig
- 4.6 Forebyggende perspektiv
- 4.7 Velferdsteknologi

Arbeidskrav

Det er fire obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Denne eksamenen er en skriftlig hjemmebasert caseoppgave. Oppgaven beskriver en brukers/pasients situasjon og det spørres etter anvendelse av kunnskap inn i casen. Eksamenen går over 72 timer. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 16

Litteratur

Etikk og kommunikasjon. Grasaas, K. K. Sjursen og Stordalen, J. Kristiansand: Høyskoleforlaget (2014) Ny utgave.

Psykisk helsearbeid – teorier og arbeidsmåter. Langholm, K. og Herheim, Å. Oslo: Cappelen Damm (2006).

Kommunikasjon og samarbeid – utvikling av relasjonskompetanse. Lingås, L. G. og Herheim, Å. Oslo: Cappelen Damm (2008).

Psykiatri for helse- og sosialfagutdanningene. Snoek, J. E., og Engedal, K. Oslo: Cappelen Damm (2017).

Om rehabilitering. Normann, T., Sandvin, J. T og Thommesen, H. Oslo: Kommuneforlaget (2013).

Innføring i helse og sosialpolitikk. Halvorsen, Stjernø og Øverbye Oslo: Universitetsforlaget (2016).

Dobbelt opp. Om psykiske lidelser og rusmisbruk. Evjen, R., Kielland, K. B. og Øieren, T. Oslo: Universitetsforlaget (2012) eller (2018) 4 utg.

EMNE 4: KOMMUNIKASJON, SAMARBEID OG RELASJONSKOMPETANSE

Læringsutbytte for emne 4

Overordnede mål for emne 4

- Studenten har kunnskap om sentrale begreper og prosesser av betydning for kommunikasjon og samarbeid
- Studenten utvikler relasjonskompetanse
- Studenten forstår betydningen av tverrfaglig samarbeid, i arbeidet med psykisk syke brukere/pasienter

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om metodene reformulering, speiling og tolkning• Studenten kan gjøre rede for forskjellene på åpne og lukkede spørsmål og hvordan disse kan brukes i arbeidet med psykisk syke mennesker• Studenten har kunnskap om samhandling med pasienter og pårørende og om hvordan veiledning og undervisning er en viktig del av samhandlingen• Studenten har kunnskap om relasjonsbygging• Studenten har kunnskap om hva som kjennetegner en profesjonell relasjon• Studenten har kunnskap om hvordan en relasjon utvikles og fungerer• Studenten har kunnskap om hvordan en relasjon vedlikeholdes over tid	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten er i stand til å føre en støttende samtale• Studenten kan reflektere over egen kommunikasjon• Studenten kan forklare hva som skal til for å opprette og vedlikeholde en profesjonell relasjon• Studenten kan gjøre rede for hva som skal til for å avslutte en profesjonell relasjon• Studenten kan beskrive hvorfor bearbeiding av egne følelser har betydning i arbeid med psykisk syke brukere/pasienter	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har forståelse for hvordan egen kommunikasjon kan påvirke andre mennesker• Studenten har forståelse for betydningen av tverrfaglig samarbeid og andre yrkesgruppers arbeid med psykisk syke brukere/pasienter• Studenten har forståelse for betydningen av relasjonsbygging i arbeid med psykisk syke brukere/pasienter

Innhold

1. Kommunikasjon

- 1.1 Å møte mennesker med psykiske lidelser
- 1.2 Støttende og innsiktsrettede samtale
- 1.3 Kommunikasjonsvansker

2. Samarbeid og veiledning

- 2.1 Samarbeid, veiledning og rådgivning
- 2.2 Samarbeid på tvers av yrkesgrenser

3. Relasjonskompetanse

- 3.1 Relasjon mellom fagutøver, pasient og pårørende
- 3.2 Etablering, opprettholdelse og avslutning av en relasjon
- 3.3 Egne reaksjoner (Å være profesjonell)

Arbeidskrav

Det er tre obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamenen er nettbasert og går over 24 timer. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 8

Litteratur

Kommunikasjon og samarbeid – utvikling av relasjonskompetanse. Lingås, L. G. og Herheim, Å. Oslo: Cappelen Damm (2008).

EMNE 5: PRAKSISSTUDIER OG FORDYPNINGSOPPGAVE

Emne 5 skiller seg fra de fire andre emnene. I emne 5 skal studenten gjennomføre praksisstudiet og et flerfaglig prosjektarbeid som skal munne ut i en fordypningsoppgave.

Gjennomføring av praksisstudiet

Praksisstudiet er en obligatorisk del av fagskoleutdanningen. Det innvilges ikke fritak, uansett hvilken type yrkespraksis studenten har fra tidligere.

Tidspunkt for praksisstudiet

Praksisstudiet skal i utgangspunktet gjennomføres som en sammenhengende 10-ukers periode. Godkjenning for å dele opp praksistiden skal gis av MedLearn ved studieleder før oppstart av praksisperioden.

Praksisperioden består av 10 uker, hver uke er på 35 timer. Praksisstudiet har et totalt omfang på 350 timer. Praksisstudiet kan ikke starte før studenten har avsluttet emne 4, det vil si at eksamen i emne 4 og obligatoriske krav må være bestått.

Praksisstudier

Pleie- og omsorgsarbeidet som utføres på praksisstedet, må være relevant relatert til det faglige innholdet i:

- Emne 2 Grunnlagstenkning og lovverk
- Emne 3 Psykiske lidelser, behandling og tiltak eller
- Emne 4 Kommunikasjon, samarbeid og relasjonskompetanse

I praksisstudiet skal studenten arbeide med pasienter som har psykiske lidelser. Videre skal studenten samhandle og samarbeide med andre tjenesteytere og pårørende. Sentrale faglige områder under praksisstudiet er: etikk, kommunikasjon, samhandling, jus, psykisk omsorg, arbeid med pasienter med ulike psykiatriske lidelser og pleie- og omsorg, inkludert jeg-støttende omsorg, og forebygging eller moderering av utfordrende atferd. Det vil variere hvilke pasientgrupper og diagnoser som den enkelte studenten vil møte på praksisstedet.

I løpet av praksisperioden er det to vurderinger (halvtidsvurdering og sluttvurdering) som begge må bestås, for at emne 5 skal vurderes til godkjent.

Fordypningsoppgave

Studenten må velge et tema og formulere en faglig problemstilling som danner grunnlag for en fordypningsoppgave som studenten skal gjennomføre på praksisstedet. Tema for fordypningsoppgaven må være relatert til noe av det faglige innholdet i fagskoleutdanningen og til utfordringer med pasienter på det aktuelle praksisstedet. Studenten tilbys veiledning fra lærer på fordypningsarbeidet og fordypningsoppgaven.

Fordypningsoppgaven er eksamen i emne 5.

Arbeidskrav

Det er syv obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Fem mindre innsendingsoppgaver i praksisperioden og to veiledninger i forbindelse med fordypningsoppgaven.

Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan levere fordypningsoppgaven

Eksamen

Fordypningsoppgave med et omfang på 5000 ord. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 14

Læringsutbytte for emne 5

Overordnet mål for emne 5

- Studenten oppnår en helhetlig forståelse av sammenhengen mellom yrkesteorier og yrkespraksis
- Studenten har forståelse for hvordan teoretisk kunnskap brukes i praksis

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om arbeid innen psykiatrien generelt og innen psykisk helsearbeid spesielt.• Studenten kan gjøre rede for problemstillingen som hun/han fordyper seg i gjennom fordypningsoppgaven.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten reflekterer over praksisutøvelsen i psykisk helse og i arbeid med pasienter med psykiatriske lidelser.• Studenten kommuniserer med pasienter på en respekt- og omsorgsfull måte.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten beskriver arbeidet med den faglig baserte fordypningsoppgaven.• Studenten arbeider med pasienter med psykiske lidelse på en omsorgsfull måte, noe som dokumenteres ved halvtids- og sluttvurderingene i

	<ul style="list-style-type: none"> • Studenten iverksetter hensiktsmessige atferdsregulerende tiltak. • Studenten etablerer og vedlikeholder relasjoner med pasienter og pårørende 	<p>samarbeid mellom student, praksisveileder og lærer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studenten samhandler med pasienter med psykiske lidelser med fokus på pasientenes mestring og ressurser
--	--	--

UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER

Undervisningen foregår via vår læringsplattform (heretter kalt nettskolen) og er basert på faglig arbeid med ulike problemstillinger. Psykisk helsearbeid foregår som nettundervisning der lærer og student er fysisk og/eller tidsmessig adskilt, men likevel står i et kommunikasjonsforhold til hverandre via internett. Hos MedLearn kommuniserer studenter, lærere og skolens administrasjon med hverandre elektronisk.

Gjennom diskusjonsforum (digitale klasserom), webinar- og videochatløsninger og meldingssystem har studenten tilgang til et faglig og sosialt miljø som kontinuerlig står til disposisjon.

Nettskolen

Nettskolen tilsvarende studentenes Campus. Det er i nettskolen at all tilgang på lærestoff ligger med tilhørende læringsaktiviteter. Lærestoffet er plukket ut, satt sammen og forfattet av MedLearns lærere og faglig ansvarlig redaktør har kvalitetssikret at innholdet dekker læringsutbyttebeskrivelsene.

Studieveiledning

Utdanningstilbudet Psykisk helsearbeid er delt inn i fem emner, hvor arbeidskravene i et emne må fullføres før det gis tilgang til neste. For hvert emne er det en studieveiledning med læringsutbyttebeskrivelser, gjennomgang av fagstoffet, oppgaver og referanser til læremidler. Hvert emne er delt inn i moduler med tilhørende arbeidskrav. Disse skal løses og vurderes til bestått av lærer innen studenten kan arbeide videre med neste emne. Studieveiledningen veileder studenten gjennom emnet og fungerer som lærerens «stemme» i undervisningen. Særlig viktig er det at studenten på denne måten får hjelp til å strukturere fagstoffet i utdanningen.

Etter hvert som studenten arbeider seg gjennom det gitte innholdet, vil hver enkelt modul vises som fullført/ikke fullført i form av en progresjonsbar. Slik vil studenten til enhver tid ha oversikt over egen progresjon.

Læringsaktiviteter

Øvingsoppgaver

Alle moduler vil inneholde øvingsoppgaver som måler forståelse ved at studentene får umiddelbar tilbakemelding og løsningsforslag/veiledning. Dette dekker både kontrollspørsmål/repetisjon av konkret lærestoff, og mer omfattende eksamensforberedende oppgaver. Slik kan studenten arbeide selvstendig, systematisk og samarbeidsorientert med en problemstilling/oppgave. Studentene kan i tillegg diskutere oppgaver og løsninger i det digitale klasserommet (Differ).

Refleksjonsoppgaver

Refleksjonsoppgaver brukes for å hjelpe studenten å knytte fagstoffet til sin egen hverdag eller arbeidsoppgaver. Refleksjonsoppgavene kan be studenten om å reflektere over noe, eller skrive

dette ned. I noen sammenhenger blir studenten bedt om å dele sine refleksjoner med andre studenter i det digitale klasserommet.

Selvtester

Selvtester blir brukt i de ulike modulene. En selvtest kan være konstruert som en for-test og en etter-test, for å vise fremgang før og etter modulen, eller den kan være kortere slik at studenten kan sjekke konkret kunnskap etter en enhet før den går videre til neste. Selvtestene inneholder ofte 5-15 spørsmål i variert blanding. Noen ganger er det tilgang på løsningsforslag eller utdypende forklaringer til løsningene. Selvtestene gir studenten mulighet til fortløpende å kontrollere at hun/han har oppfattet fagstoffet og forstått aktuelle begreper og uttrykk. Automatiske tilbakemeldinger/løsninger (noen i form av henvisning til pensum) blir benyttet.

Innsendingsoppgaver som vurderes av faglærer (eksamensforberedelse)

Studentene skal gjennom obligatoriske innsendingsoppgaver som omfatter tematikk og lærestoff som er ment å dekke læringsmålene for modulen samt de mest vesentlige temaene som tas opp i modulen. Innsendingsoppgavene er den mest omfattende type av oppgaver, og kommer på slutten av hver modul. Innsendingsoppgavene skal også forberede studenten for eksamen.

Besvarelser på innsendingsoppgavene vurderes av faglærer til bestått/ikke bestått. Det er forventet en gjennomsnittlig responstid fra lærer på 2 dager. Dersom studenten ikke får godkjent en besvarelse, må studenten arbeide videre med oppgavebesvarelsen i tråd med lærerens tilbakemelding.

Studenten må vise forståelse for- og kunne anvende fagteorien og henvise til kilder bruk i arbeidet med de obligatoriske oppgavene. Dersom det er behov for det, har studenten anledning til å omarbeide besvarelsen. Gjennom å løse oppgavene sikres kontroll og refleksjon omkring pensumstoffet.

Alle arbeidskrav og innsendingsoppgaver må være utført og bestått før studenten kan avlegge eksamen og vurdert til bestått før karakterutskrift/vitnemål utstedes.

VEILEDNING OG OPPFØLGING

Nettlærers oppfølging av studenter

Hver enkelt student får tildelt en lærer som følger en gjennom hele studieløpet. Læreren er ansatt til å drive den faglige oppfølgingen av studentene. Undervisningen foregår i hovedsak via nettskolen, men andre digitale verktøy benyttes også. Veiledningsarbeidet består i å:

- Gi tilbakemelding/veiledning på innsendte oppgavebesvarelser.
- Svare på henvendelser fra studentene via meldingssystemet, e-post, telefon eller videosamtale
- Benytte nødvendige digitale verktøy for å kunne bidra til at læring skjer hos studentene. Dette inkluderer produksjon av videsnutter eller gjennomføring av webinarer som supplement til det faglige innholdet i nettskolen

Studieleders oppfølging av studentene

Studieleder administrer alt det praktiske rundt studiet, er studentenes kontaktperson og følger dem gjennom hele studieløpet.

Ved innmelding får studentene tilsendt innloggingsinformasjon til nettskolen. Nettskolen har et enkelt design og er veldig brukervennlig, så det er sjeldent behov for ytterligere hjelp, men studieleder bidrar med teknisk bistand når det er behov for dette.

Informasjonen studentene trenger ligger som hovedregel lett tilgjengelig i nettskolen, men studieleder går alltid ut med tilleggsinformasjon eller påminnelser, både på studie- og emnenivå. Dette kan f. eks være oppstarts informasjon, viktige frister eller endringer.

Oppfølging via diskusjonsforumene i Differ

Mens kontakten med lærer hovedsakelig skjer i nettskolen, er Differ hovedkanalen for informasjonsformidling, og kommunikasjon studentene imellom, samt mellom studenter og studieleder.

Alle studentene får tilgang til Differ før oppstart av studiet. Dette skal bidra til å skape et studentmiljø og avklare spørsmål før selve skolen starter. Løsningen inneholder diskusjonsforum(communities) for de ulike emnene i utdanningen.

Studieleder fungerer som moderator i diskusjonsforumene, og mottar varsler på telefon når det er aktivitet i disse. Her er det ofte faglige diskusjoner studentene imellom, men også andre typer henvendelser.

Både lærer og studieleder benytter administrative verktøy i nettskolen (student – og læreroppfølgingsystem) for oppfølging av enkeltstudentene på ulike punkter i studieløpet.

VURDERINGKRITEIER

Det skilles mellom to hovedtyper av vurdering:

- Vurdering underveis har til hensikt å informere og motivere studenter og lærere i arbeidet med å nå læringsutbyttene. Vurderingen blir ivaretatt gjennom de obligatoriske arbeidene som studenten sender til læreren
- avsluttende evaluering: kommer til uttrykk i eksamenskarakter.

Vurderinger av studentens arbeid er bygd opp på følgende måter:

- Hver modul avsluttes med en innsendingsoppgave/arbeidskrav. Unntaket er emne 5 som har to studieenheter og syv innsendingsoppgaver/arbeidskrav. Arbeidskravene vurderes til godkjent/ikke-godkjent.
- Hvert emne avsluttes med en eksamen. I alt fire eksamener. I emne fem er det fordypningsoppgaven som er eksamen.

Innsendingsoppgaver

Besvarelser på innsendingsoppgavene vurderes av faglærer til bestått/ikke bestått. Det er forventet en gjennomsnittlig responstid fra lærer på 2 dager. Dersom det er behov for det, har studenten anledning til å omarbeide besvarelsen. Studenten har også anledning til å ta kontakt med læreren hvis han/hun har problemer eller spørsmål. Læreren gir da hensiktsmessig veiledning slik at studenten kan komme videre.

Studenten må vise forståelse for- og kunne anvende fagteorien og henviser til kilder bruk i arbeidet med de obligatoriske oppgavene. Gjennom å løse oppgavene sikres kontroll og refleksjon omkring pensumstoffet.

Eksamensvurdering

Eksamensbesvarelser vurderes av kvalifiserte sensorer. MedLearn skal sikre at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig og betryggende måte. Eksamens- og vurderingsordningene skal være egnet til å vurdere om læringsutbyttene er oppnådd, jf. Fgskol. §6. En nettbasert eksamen gjennomføres hjemme via internett.

Oppmelding til eksamen

Studenten må selv melde seg opp til de aktuelle eksamener. Oppmelding til eksamen er fortløpende senest innen en måned før avvikling. Studenten får tilsendt en bekreftelse på eksamensoppmeldingen. Bekreftelsen inneholder informasjon om tidspunkt. Studentene kan også se at de er oppmeldt til eksamen når de logger seg inn på Nettskolen.

Før eksamen kan avlegges må alle obligatoriske arbeidskrav være fullført og oppgaver være levert og bestått. Eksamen avholdes fortløpende og inntil 2 ganger i året.

Eksamen i emne 1

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 2

Eksamen er en nettbasert flervalgsoppgave – Multiple Choice med en varighet på en time. Alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer. Besvarelsen vurderes av en sensor. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 3

Denne eksamenen er en skriftlig hjemmebasert caseoppgave. Oppgaven beskriver en brukers/pasients situasjon og det spørres etter anvendelse av kunnskap inn i casen. Eksamenen går over 72 timer, alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 4

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 5

Eksamen er fordypningsoppgaven

Alt om eksamen finner du på MedLearn.no: <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>

Karaktersystem

Vurderingsuttrykket ved avsluttende vurdering, eksamen, prøve, bedømmelse av oppgave eller annen vurdering er bestått/ikke bestått eller en gradert skala med fem trinn fra A til E for bestått og med F for ikke bestått. I den graderte karakterskalaen fra A til F gir karakteren C uttrykk for en jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder, og karakteren A for en fremragende prestasjon som klart utmerker seg.

Vurderingsuttrykkene som benyttes for den graderte skalaen er:

Karakter A:

Studenten har vist særdeles god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Han/hun har vist stor modenhet, evne til selvstendig arbeid, evne til logisk resonnering og meget grundige faglige kunnskaper og ferdigheter. Prestasjoner, form og uttrykksmåte skiller seg klart ut.

Karakter B:

Studenten har vist meget god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Det stilles krav om grundig faglige kunnskaper og ferdigheter, men ikke så høye krav til modenhet og logisk resonnering som for karakteren A. Studenten har en klar uttrykksmåte.

Karakter C:

Studenten har vist god innsikt i og forståelse av hoveddelene i lærestoffet. Han/hun har til dels gode faglige kunnskaper og ferdigheter og viser en viss modenhet i beherskelse av stoffet.

Karakter D:

Studenten har vist varierende innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet. Han/hun har tilegnet seg grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, men viser noe ujevnhet i beherskelse av stoffet.

Karakter E:

Studenten har vist noe innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet og tilegnet seg en del kunnskaper og ferdigheter. Prestasjonene viser usikkerhet, men studenten antas å ha grunnlag for å arbeide videre i faget.

Karakter F:

Studenten har tilegnet seg liten innsikt i og forståelse av lærestoffet og/eller små kunnskaper og ferdigheter. Han/hun anses ikke å ha oppnådd tilstrekkelig grunnlag for å arbeide videre i faget.

Vitnemål

Studenter som har fullført fagskolen i samsvar med krav fastsatt i studieplanen, får vitnemål med karakterer etter bestemmelser som fremgår av [MedLearns](#) eksamensreglement.

SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE

BØKER:

- Evjen, R., Kielland, K. B. og Øieren, T. (2012) eller (2018) 4 utg.: *Dobbelt opp. Om psykiske lidelser og rusmisbruk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grasaas, K. K. Sjursen og Stordalen, J. (2019) 3 utg: *Fag, etikk og kommunikasjon*. Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Hanssen, I. (2009): *Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk. Revidert utgave.
- Halvorsen, Stjernø og Øverbye (2013): *Innføring i helse og sosialpolitikk*, Oslo: Universitetsforlaget
- Lingås, L. G. og Herheim, Å. (2008): *Kommunikasjon og samarbeid – utvikling av relasjonskompetanse*. Oslo: Cappelen Damm.
- Normann, T., Sandvin, J. T og Thommesen, H. (2013): *Om rehabilitering*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Snoek, J. E., og Engedal, K. (2017): *Psykiatrici for helse- og sosialfagutdanningene*. Oslo: Cappelen Damm.
- Langholm, K. og Herheim, Å. (2006): *Psykisk helsearbeid – teorier og arbeidsmåter*. Oslo: Cappelen Damm. De siste lovendringene finner du her:
 - <http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/psykisk-helsevernloven-og-psykisk-helsevernforordningen/Publikasjoner/Psykisk%20helsevernloven%20og%20psykisk%20helsevernforordningen.pdf>
 - http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63#KAPITTEL_1
- Helgesen, L. Leif A. Helgesen, Kari Krüger Grasaas og Marit Sjursen *Psykologi og sosiologi for fagskoleutdanningene*. Cappelen Damm (2016)

Lenker:

- <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklaring-om-menneskerettigheter> (4 sider).
- [Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern \(psykisk helsevernloven\)](#)
- [Yrkesetiske retningslinjer for helsefagarbeidere](#) (1 side)

INTERNETTADRESSER/LENKER og HEFTER/RAPPORTER:

Helsedirektoratet.no – Publikasjoner:

- [Lov om pasientrettigheter kapittel 4A – Helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen.](#)
- [Psykisk helsevernloven og psykisk helsevernforskriften med kommentarer](#)

Nettsted <https://www.napha.no/> er Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid

Anbefalte læremidler til hele utdanningen

Anbefalte læremidler er relevante innenfor de enkelte fagområdene. Anbefalte læremidler er ikke en del av pensum. På den annen side er det ofte nyttig å lese fagstoff som handler om aktuelle temaer, beskrevet og problematisert av ulike forfattere.

- Topor, A. (2006): *Hva hjelper? Veier til bedring fra alvorlige psykiske problemer*. Oslo; Kommuneforlaget.
- Tveiten, S. (2007). *Veiledning – mer enn ord*. Bergen; Fagbokforlaget.
- [rop.no](#) (her er diverse lenker og nettsteder tilgjengelige)
- Regionalt kompetansesenter for dobbeltdiagnose rus og psykiatri (Helse Sør- Øst)
<http://helseadresser.no/2/adresse/703379/regionalt-kompetansesenter-for-dobeltdiagnose-rus-og-psykiatri/>